

K R O N I K A

Vzpomínka na Milenu Švehlovou

Ve středu 31. prosince 2002 zemřela PhDr. Milena Švehlová, CSc., která pracovala od r. 1991 jako odborná asistentka na katedře českého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Po absolvování studia češtiny a dějepisu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (považovala se za žákyni Karla Hausenblase) začala své odborné působení v sedmdesátých letech v Ústavu pro jazyk český (ÚJČ) ČSAV, a to v oddělení jazykové kultury. Tam ji podstatně ovlivnila osobnost Alexandra Sticha. Pod jeho vlivem se formoval její pohled na jazyk a jazykovědu. Od té doby preferovala tehdy vznikající komunikativně-pragmatický přístup k jazyku, zejména témata sociolingvistická. Byla první, kdo v českém lingvistickém prostředí studoval otázky zdvořilosti a řečové etiky. Její články jsou roztroušeny v různých sbornících z konce 80. a začátku 90. let. Nejúplněji toto téma zpracovala ve své disertační práci nazvané *Řečová etiketa – vyjadřování zdvořilosti v češtině*, kterou v ÚJČ ČSAV podala v r. 1985. Vzhledem k poměrům, které tehdy vládly, byla připuštěna k obhajobě až po více než čtyřech letech v roce 1989.

Na katedře českého jazyka UK PedF se podílela na výuce syntaxe češtiny, vedla přednášky a semináře ze stylistiky a vybudovala několik zcela nových kurzů pro druhý cyklus oborového studia, které obdráží současné trendy jak v lingvistice, tak i ve výuce českého jazyka na 2. stupni základních škol a na školách středních: *pragmatickou lingvistiku, teorii masové komunikace, mediální výchovu*. Vyдалa skriptum věnované pragmatické lingvistice, první svého druhu na českých univerzitách (*Sémantika a pragmatika jako lingvistické disciplíny*, Praha 1996 a *Sémantika a pragmatická lingvistika*, Praha 2001). Vedla řadu diplomových prací spjatých s touto tematikou. Studenti oceňovali její netradiční, originální přístupy k řešení lingvistických problémů i výběry metod pro zpracování dílčích problémů. V rámci výzkumného fakultního úkolu zaměřeného na multidisciplinární komunikaci řešila problémy spjaté s manipulativní komunikací, s manipulativními technikami a připravovala větší studii zabývající se manipulací ve škole, kterou však již nestačila dokončit.

Na katedře českého jazyka přispívala k vytváření tvůrčí atmosféry. Byla vždy jedním z prvních, kdo přispěchal na pomoc mladším kolegům. Měla specifický smysl pro humor a byla zároveň originální pedagogickou osobností, na kterou nelze zapomenout. Osud oloupil bohemistickou obec o lingvistku s velkou invencí.

Svatava Machová, Praha

Słów parę o Aleksandrze Stichu...*

Przyjaźniliśmy się od lat. Najstarsza Jego dedykacja, którą znalazłam na książce, pochodzi z jesieni 1959 roku. Prezent stanowiła *Praha zasněná* J. Ilíka. Choć do-
brze znałam Pragę – chodziłam tam parę lat do szkoły – dzięki Niemu odkryłam różne
ciekawe zaułki, ujrzałam piękne widoki, a także poznałam okolice Pragi. Na początku
lat sześćdziesiątych spędziłam z Nim i Jego przyjaciółmi zabawny sylwestra. Było
to chyba w miejscowości Pyšeli, a „bal” urządzono w miejscowej remizie strażackiej.
Atmosfera tamtejsza była iście hrabalowska. Byłam z Nim też w niejednej praskiej
„hospodzie”. Zapoznał mnie także z gronem swoich przyjaciół, u których bywałam,
i jeszcze do dziś przesyłamy sobie nawzajem przynajmniej życzenia świąteczne i no-
woroczne. Niestety część z nich już nie żyje.

Bywaliśmy też często w teatrach, a zwłaszcza teatrzykach, m.in. w Činoherním
klubie, Na zábradlí, Laternie Magice, programach poetyckich kawiarni Viola. Tłuma-
czył mi różne podteksty polityczne sztuk, grywanych w czasach ucisku komunisty-
cznego. W kwietniu roku 1974 u niego w mieszkaniu doszło do spotkania mojego
sąsiada, Andrzeja Półtawskiego, krakowskiego filozofa, m.in. autora książki o Husser-
lu i fenomenologii z Janem Patočką. Sasza opowiadał, że sytuacja była trochę absur-
dalna. Dwóch filozofów, Słowian, przeciwników systemu totalitarnego, przez cztery
godziny dyskutowało po niemiecku o fenomenologii.

W latach osiemdziesiątych interesował się bardzo naszym życiem politycznym,
a zwłaszcza działalnością „Solidarności”. Musiałam zawsze szczegółowo informo-
wać o polskich wydarzeniach. Po aksamitnej rewolucji Sasza, już jako profesor Uni-
wersytetu Karola w Pradze, dość często przyjeżdżał do Krakowa, zapraszany przez
Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, a od połowy lat dzie-
więćdziesiątych przez Katedrę Filologii Czeskiej. Powtarzał często, że najchętniej
jeździ do Krakowa i Lublany. Był miłośnikiem starego Krakowa. Lubił wędrować po
Krakowie, często razem z naszym wspólnym, niestety też nagle zmarłym przyjacie-
lem, krakowskim bohemistą i słowacystą, historykiem literatury, Zdzisławem Nie-
dzielą. Chadzał chętnie do krakowskich teatrów, kawiarni. I chyba właśnie w którejs
z kawiarni w dawnej dzielnicy żydowskiej, Kazimierzu, znalazł swoją książkę *Od
Karla Havlíčka k Františku Halasovi*, zakończył słowami: „V krakovském Kazimie-
rze, 20. května 1995”.

Jako gość Katedry Filologii Czeskiej UJ spotykał się zawsze z naszymi studenta-
mi, wygłaszał ciekawe odczyty. Sprawował także chętnie opiekę naukową nad moimi
doktorantami i magistrantami w czasie ich pobytów w Pradze. Recenzował krako-
wskie bohemistyczne prace naukowe, m.in. moje i moich doktorantów.

* Tekst o identycznej treści został oddany przez Panią Prof. Teresę Z. Orłoś do
„Souvislosti” i za zgodą redakcji tego czasopisma jest publikowany również w „Bohemisty-
ce”, za co serdecznie dziękujemy Redaktorowi naczelnemu, Panu Martinowi Valáškové.

Łączyły nas również zainteresowania naukowe, a zwłaszcza te dotyczące cze-
skiego odrodzenia narodowego. W ostatnich latach namawiał mnie, abym skłoniła
moich uczniów do zajęcia się okresem czeskiego baroku i jego językiem. Bawilo go,
że żartowaliśmy z Niego, iż dostał „barokowego bzika”.

Przyjeżdżałam często do Pragi w ramach współpracy między UK i UJ. Sasza
zawsze czekał o świcie na dworcu. Smutne będą bez niego pobyty w Pradze.

Teresa Zofia Orłoś

Ladislav Soldán pětadesátiletý

Jakkoliv to zní neuvěřitelně, literární historik, teoretik, literární a divadelní kritik
doc. PhDr. Ladislav Soldán, CSc., se dožívá 10. října 2003 pětadesátiletí. S jeho
působením je téměř nerozlučně spjat rozvoj oddělení literární vědy Ústavu bohemist-
iky a knihovnictví, na něž nastoupil nejprve jako externí pedagog v roce 1991, od roku
1994 pracoval na poloviční, od roku 2001 na plný úvazek. Jeho přednášky a semináře,
zaměřené na českou literaturu od 90. let 19. století do současnosti, prozrazují nejen
hlubokou akribii pedagoga, ale také znalost toho, čemu se říká literární společenství
a literární provoz. Vždyť doc. L. Soldán patří k našim současným nejméně aktivním
a nejpohotovějším literárním kritikům. Své literární a divadelní kritiky, stati k jub-
leím, glosy a sloupky uveřejňoval od roku 1976 v „Rovnosti”, „Svobodném slově”,
z časopisů v „Tvorbě”, „Kmeni” i v „Literárním měsíčníku”, v 90. letech v „Lidové
demokracii”, v nově založeném časopisu „Alternativa” a „Alternativa nová”, od roku
2002 v „Akordu”, jeho studie se začaly objevovat v časopisu „Česká literatura” (od
roku 1978) i v dalších periodikách a sbornících. Dlouhodobě přispívá recenzemi a stu-
diemi do „Vlastivědného věstníku moravského”.

Málokdo ví, že doc. L. Soldán píše také poezii pod pseudonymem (mohu-li to
nyní prozradit) Ladislav Jurkovič. Své verše představil v poslední době u příležitosti
autorských čtení v Brně a v rámci jednoho večera poezie v Opavě; časopisecky publi-
koval básně v kulturní příloze brněnského KAMu, jejíž je od vzniku periodika stálým
příspěvatelem i jako kritik, „Sedmé generaci”, „Jihovýchodní poště”, i v „Právu”,
„Literárních novinách” a „Akordu”. Několik Soldánových básní přeložil do polštiny
Wilhelm Przewczek (časopisecky publikovány v Polsku). Do srbštiny přeložila čtyři je-
ho básně Katarina Mitrinović-Štěpánek (v časopise „Svezke” 2002, č. 62–63). Občas
se Ladislav Soldán sám v žertu označuje nikoliv za literárního vědce, ale za literární
postavu. Vystupuje totiž jako jeden z hrdinů románu Pavla Řezníčka *Hvězdy kvelbu.
Román mládí* (1992, 1986 samizdat), odehrávajícího se v brněnském intelektuálním
prostředí 60. let.

Doc. L. Soldán jako poučený literární teoretik vnesl do opavského bohemistic-
kého prostředí důležité zkušenosti z dlouholetého působení vědeckého pracovníka

brněnské pobočky Ústavu pro českou literaturu ČSAV, poté AV ČR (pracoval zde v období 1977–2001). Při vedení diplomových prací a při výkladu literárních děl na seminářích literární historie, teorie a kritiky učí studenty uplatňovat pohledy strukturně, popřípadě strukturálně-sémioticky a hermeneuticky orientované brněnské školy literární interpretace. Některé jeho práce jsou nadto zaměřeny jak literárněvědně, tak esteticko-filozoficky. Známou skutečností je to, že učitelem a přítelem doc. L. Soldána byl brněnský estetik Oleg Sus, svým kritickým působením nedílně spjatý zvláště s časopisem „Host do domu“, jehož dílu se jubilant dlouhodobě věnuje jako editoř a autor studií. Není mu cizí ani komparativně orientované uvažování nad literárními díly, přičemž často využívá kontaktové, genetické větve srovnávací literární vědy.

Vedle podílu na základních výzkumných úkolech Ústavu pro českou literaturu AV ČR (především *Lexikon české literatury*) se po napsání monografie o Jaroslavu Haškovi hlavně v 80. letech soustředil na studie o významných osobnostech české literární kritiky (F. X. Šaldovi, Oldřichu Králíkovi, Bedřichu Václavkovi a Juliu Fučíkovi, též o Karlu Čapkovi estetikovi a kritikovi i o dalších). Dominantou jeho literárněhistorického zaměření se v 90. letech stala zejména česká katolická literatura, ale také výzkum meziválečných kulturních a literárních česko-německých a česko-židovských vztahů. Významnou složkou Soldánova působení je rovněž ediční práce, zvláště z poslední doby (například vydání povídek Karla Schulze se zasvěceným doslovem atd., viz bibliografie). Doslovy doprovodil některá díla prozaická (F. V. Krejčího) i básnická (Mileny Fucimanové, Theofila Halamy, Jaromíra Hořce, Jaroslava Zatloukala, Jindřicha Zogaty). Kromě toho je náš oslavenec uznávaným znalcem slovenské i srbochorvatské literatury a literární vědy. V březnu až dubnu 2000 působil jako hostující profesor na katedře slavistiky v Bělehradě (Filološki fakultet Univerzity Beograd).

Ladislav Soldán se narodil v Brně; dětství a mládí prožil ve Sloupě v Moravském krasu. Několik svých studií věnoval rovněž významným osobnostem spjatým s jeho rodným krajem (Miloslavu Hýskovi, básníku a knězi J. N. Soukopovi, sběrateli pohádek Vavřinci Švédovi). V l. 1956–1961 studoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně (obor filozofie – dějepis), ve studiích pokračoval v l. 1963–1970 tamtéž (obor Divadelní věda). V l. 1962–1963 byl zaměstnán v Petrově nad Desnou (okres Šumperk) jako učitel ZŠ, v l. 1963–1964 ve Sloupě v Moravském krasu (okres Blansko) opět jako učitel ZŠ, v l. 1964–1970 byl odborným asistentem na Katedře společenských věd Inštitutu lékařů a farmaceutů v Bratislavě, na níž přednášel problematiku filozofické antropologie, v l. 1970–1972 odborným pracovníkem v Okresním kulturním středisku v Blansku (metodologicky se věnoval amatérským divadelním souborům a publikoval kritiky jejich inscenací), v l. 1972–1975 ředitelem Okresního vlastivědného muzea tamtéž (mj. publikování statí z oblasti regionálních dějin), v l. 1975–1977 byl odborným asistentem Strojní fakulty Vysokého učení technického v Brně, poté odborným a od r. 1985 vědeckým pracovníkem brněnské pobočky ÚČL ČSAV ČR.

Kolega doc. L. Soldán zastával nebo zastává řadu vědeckých a akademických funkcí (v redakčních a vědeckých radách, ve výborech vědeckých společností, v expertních kolegiích). V l. 1990–1996 byl členem redakční rady časopisu „Host“ (Brno), v l. 1991–1993 působil v redakční radě časopisu Proglas (Brno), v l. 1992–1994 byl externím redaktorem nakladatelství JOTA (Brno), je členem Obce spisovatelů (od roku 1990), Společnosti F. X. Šaldy atd.

Rovněž bibliografie odborných a vědeckých prací doc. L. Soldána je bohatá, proto se omezuje jen na její výběr. Avšak před tím našemu kolegovi popřejme hodně sil, pevné zdraví, optimismus ducha a osobní i rodinnou pohodu.

Ad multos annos!

Libor Martinek, Opava

Bibliografie (výběr)

1. Knihy

Ještě naposled. Básnický deník z let 1998–1999, Brno–Žilina 1999 [pod pseudonymem Ladislav Jurkovič].

Karel Dostál-Lutinov a Nový život: dva sloupy Katolické moderny, Rosice u Brna: Gloria, 2000.
Od konce století před prah milénia (Studie a úvahy z dějin české literatury), Rosice u Brna: Gloria – Praha: Aquarius, 2001.

Z krasového Sloupu i odjinud. Studie a portréty, Rosice u Brna: Gloria, 2001.

[s Bohušem Balajkou a Emilem Charouzem], *Přehledné dějiny literatury*. Díl 2. *Dějiny české literatury od konce 19. století do r. 1945 s přehledem vývojových tendencí světové literatury*, Praha: Fortuna, 1995.

[s Bohuslavem Hoffmannem, Jiřím Urbancem, Miladou Piskovou, Emilem Charouzem, Naděždou Sieglou], *Přehledné dějiny literatury*. Díl 3. *Dějiny české a světové literatury od roku 1945 do současnosti*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1997.

[s Pavlem Markem], *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí: Nástin života a díla vůdčí osobnosti českého katolického modernismu*, Třebíč: Arca JiMfa, 1998

2. Studie

Ke genezi kritika: mladý Bedřich Václavek a F. X. Šalda. In: *B. Václavek spoluvůrce pokrokové kulturní politiky*, red. J. Trautman, Brno 1977, s. 141–156.

Interpretace a dezinterpretace Šaldova vztahu k náboženství (K problematice estetizované religiozity u F. X. Šaldy a jejich výkladů v letech 1914–1938), „Ateizmus“ V, 1977, č. 6, s. 526–546.

Interpretace a dezinterpretace Šaldova vztahu k náboženství (K problematice estetizované a jejich výkladů v letech 1939–1956), „Ateizmus“ VI, 1978, č. 5, s. 446–473.

Zdeňka Nejedlého výklad tzv. náboženskosti u F. X. Šaldy, „Česká literatura“ XXXVI, 1978, č. 5, s. 419–473.

Bedřich Václavek v Sociologické revui. Od sociologické estetiky avantgardismu k perspektivě nové koncepce umělecké tvorby, „Česká literatura“ XXVII, 1979, č. 5, s. 381–392.

Hostinského pojetí estetické zkušenosti a vědecké tradice české estetiky, [in:] *Pocta Otakarů Hostinskému*, red. R. Pečman, Brno 1980, s. 107–113.

Ludvík Svoboda a jeho pojetí dialektických momentů v Šaldově tvorbě, „Česká literatura“ XXIX, 1981, č. 1, s. 56–64.

Syniézy a diferenciacie. Nad problematikou směřování české marxistické kritiky a estetiky 30. let, „Česká literatura“ 1981, č. 5, s. 389–397.

Zichova estetika dramatického umění v hodnocení Jana Mukařovského, [in:] *Vědecký odkaz Otakara Zicha*, red. R. Pečman, Brno 1981, s. 177–181.

Meziválečná marxistická kritika v boji proti fašismu, [in:] *Československá literatura v boji proti fašismu a válce*, red. F. Valouch, Olomouc 1984, s. 153–156.

Osobnost kritika a kritický typ. Zamyšlení nad statí Albína Bagina, „Literárněvědný sborník PNP“ 1984, red. F. Valouch, Praha, s. 40–43.

Formování kritického typu Vladimíra Dostála ve vztahu k dílu a osobnosti J. Fučíka a A. V. Luňačarského, [in:] *Ve znamení Vladimíra Dostála*, Praha 1986, s. 2–37.

Podkarpatorské motivy v poezii Jaroslava Zatloukala, [in:] *Přírodní tematika v literatuře*, Brno 1987, s. 62–65.

Překladatel Jan Hudec, „Studia balcanica bohemoslovaca“ [Brno] 1987, s. 194–200.

O regionalismu a centralismu v kritice, [in:] *Region v národnej kultúre*, Dolný Kubín–Nitra 1988, s. 170–182.

F. X. Šalda a Karel Čapek – kritici národního života, [in:] *České filozofické myšlení v třicátých letech našeho století*, Brno 1989, s. 55–60.

Kritika v interpretaci – interpretace v kritice, [in:] *O interpretácii umeleckého textu*, Nitra 1989, s. 177–186.

Cesta k světlu. Nad problematikou Schopenhauerovy filozofie v básnické tvorbě a duchovním ustrojení Otakara Březiny, „Sborník PFF BU. Řada filozofická“ B 38, 1991, s. 51–60.

Na prahu nové doby? (Co se rodilo a co zůstávalo v kulturněpolitické atmosféře po osvobození), [in:] *K české literatuře 1945–1948*, red. S. Bartůšková, Opava–Praha 1992.

Muž v ofsajdu Karel Poláček a jeho soudce Ferdinand Peroutka, [in:] *Ptáci vítají jitra zpěvem, poddůstojníci řvaním. K. Poláček 1892–1992*, red. J. Lopatka, Praha–Rychnov nad Kněžnou 1992, s. 188–193.

F. X. Šalda o Ó. Lysohorském, [in:] *Umělecký a lidský odkaz básníka Ó. Lysohorského*, red. K. Bogar, Frýdek-Místek 1992, s. 65–69.

Mladí katoličtí kritici z časopisu »Tvar« (1927–1932), [in:] *Kulturní periodika na Moravě. XXIV mikulovské sympozium*, Mikulov–Brno 1996, s. 133–139.

»Duch moderní se vši závaznou kletbou tohoto slova ...« (J. Durych v kontextu katolické literární kritiky 20. a 30. let), [in:] *Bloudění časem a prostorem – Jaroslav Durych známý i neznámý*, Hradec Králové 1997, s. 327–335.

Mladá katolická kritika z časopisu *Výšehrad*. Několik poznámek zvláště in margine roku 1947, [in:] *Rok 1947. Česká literatura, kultura a společnost v období 1945–1948*, red. P. Hruška, Praha 1998, s. 368–373.

Neznámé a známé v interpretaci Ivana Slavíka a Miloslava Hýska, [in:] *Neznámí (autoři) – neznámé (texty)*, Hradec Králové 1999, s. 1–24.

Josef Baby Kratochvíl – vědec, skaut a spisovatel, [in:] *Jak reflektujeme českou literaturu vzniklou v zahraničí*, red. P. Kubíková, Praha 2000, s. 83–88.

Sedmdesátá a osmdesátá (Byla to dvě rozdílná desetiletí?), [in:] *život je jinde. Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*, red. P. Janáček, Praha 2002, s. 81–86.

Hovory Dne (Karel Dostál-Lutinov fejetonista), „Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity“ A 4, red. L. Pavera, Opava 2002, s. 41–50.

4. Edice

Zrcadlo (Fotografie Rostislav Košťál – básně František Schildberger), ZK Metra Blansko, 1988 (výběr veršů, snímků, ediční poznámka, doslov).

Jan Skácel, *Sníh, hvězdy a popel (Dvanáct básní Jana Skácela)*, ZK ROH ČKD Blansko: Dělnický dům, 1989.

Pohádky Vavřince Švédý, ZK ROH ČKD Blansko: Dělnický dům, 1990 (výběr textů, doslov, ediční poznámka).

Vítězslav Nezval, Jiří Hadlač, *Noci (kaligrafický přepis básně)*, ZK ROH ČKD Blansko: Dělnický dům, 1990 (s I. Zhořem).

Alois Zukal-Senetařovský, *Macocho a Moravský kras. Historiky, pověsti, básně*, Blansko: Moravský kras, 1989.

Ludvík Kundera, *Ptani. Básně 1964–1969*, ZK ROH ČKD Blansko: Dělnický dům, 1990 (s výběrovou bibliografií autora).

Anděla zbrojného pošli, ó Pane. Verše z Šaldova zápisníku (k jubileu 130 let od narození a 60 roků od smrti F. X. Šaldy), Rosice u Brna: Gloria, 1997.

Karel Schulz, *Tvář neznámého a jiné prózy*, Třebíč a Rosice: Arca JiMfa a Gloria, 1998.

Laický apoštol Šebestián Kubínek (1799–1882), Blažovice: Obecní úřad, 1999.

Pavel Marek, *Apologetové nebo kacíři? Studie a materiály k dějinám české katolické moderny*, Rosice u Brna: Gloria, 1999 (odp. redaktor, autor úvodu a doslovu).

Církev a vlast! Z farní kroniky chrámu Boleslné Panny Marie ve Sloupě, Sloup v Moravském krasu 2000.

Jaroslav Brož, *Přes patery hranice tam i zpátky* (Podle vzpomínek zaznamenaných Antonínem Brožem podává Ladislav Soldán), Praha: Aquarius, 2002.

Jan Nepomuk Soukop, *Kytečka ze Sloupa*, Rosice u Brna: Gloria, 2003.